

DE MAN DIE
NAGASAKI
OVERLEEFDE

DE MAN DIE NAGASAKI OVERLEEFDE

HET ONGELOOFLIJKE VERHAAL VAN
SOLDAAT DICK BÜCHEL VAN STEENBERGEN

GREGOR VINCENT

JUST
PUBLISHERS

Ter nagedachtenis aan
Wim Ardaseer, Klaas Deutrum, Jan de Groot, Guus Mager, Joseph Muller,
Eef Schouten en Th. G. Zwiers

Voor
Jaap Sleutel
1934 – 2018

Auteur Gregor Vincent
Copyright © 2019 Gregor Vincent / Just Publishers BV
Uitgever Hans van Maar

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt,
door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale bestanden of op welke
andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van
Just Publishers BV.

*No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint,
microfilm, digital files or any other means, without written permission from
Just Publishers BV.*

Foto's omslag en binnenwerk Ilona Langbroek
Omslagontwerp Ben Gross
Redactie Tekstbureau Tempelier
Opmaak Studio Spade, Voorthuizen
Productie Hanzeboek

ISBN 97890 8975 793 7

NUR 680

WWW.JUSTPUBLISHERS.NL

'De gemeenste slang kan door een nest mieren overwonnen worden.'

Admiraal Isoroku Yamamoto (1884 – 1943)

'Fat Man? Nooit meer.'

Dick Büchel van Steenbergen

18 mei 2017

ROUTEKAART 1941 – 1946

— Dick Büchel van Steenberg

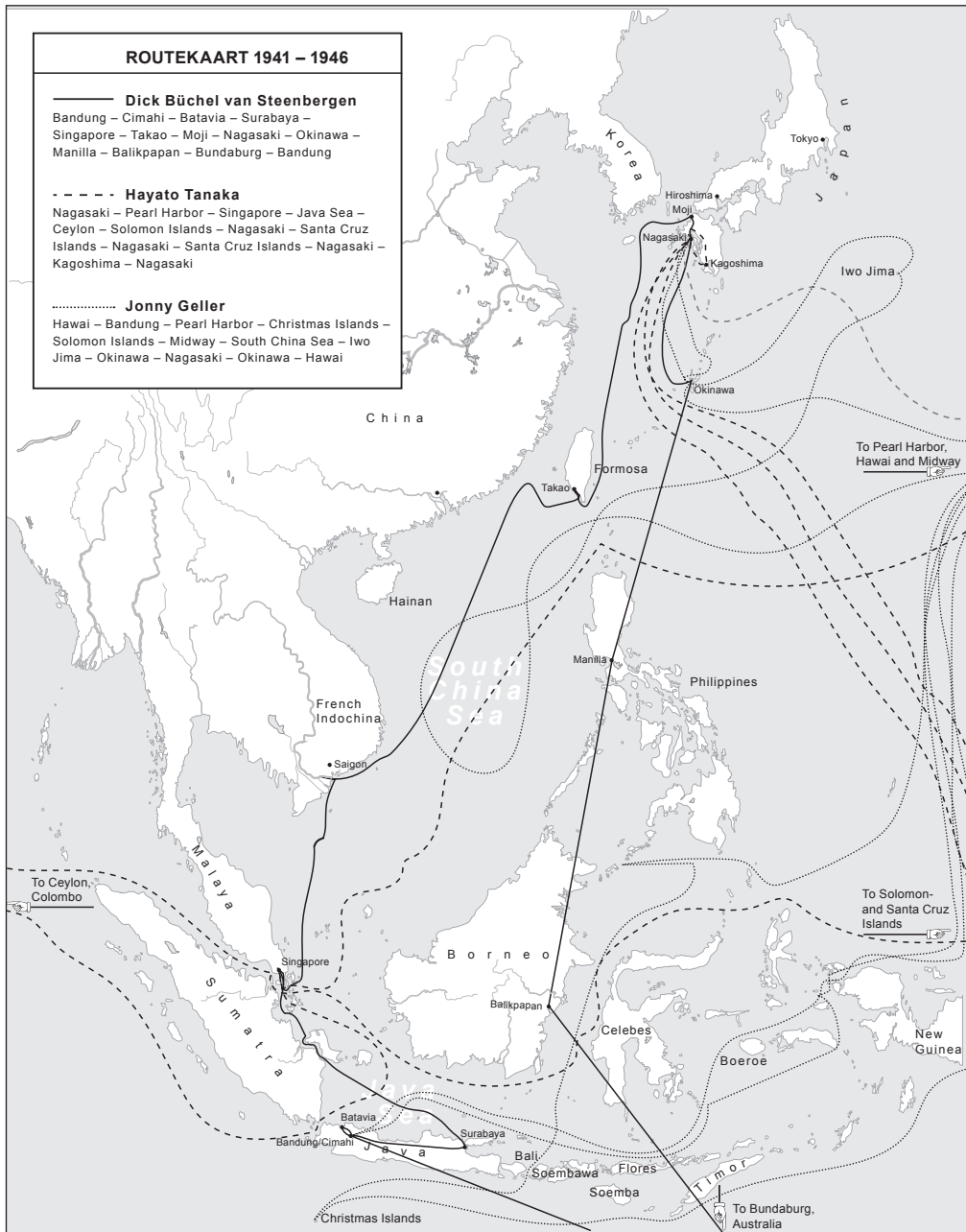
Bandung – Cimahi – Batavia – Surabaya –
Singapore – Takao – Moji – Nagasaki – Okinawa –
Manilla – Balikpapan – Bundaburg – Bandung

- - - Hayato Tanaka

Nagasaki – Pearl Harbor – Singapore – Java Sea –
Ceylon – Solomon Islands – Nagasaki – Santa Cruz
Islands – Nagasaki – Santa Cruz Islands – Nagasaki –
Kagoshima – Nagasaki

..... Jonny Geller

Hawai – Bandung – Pearl Harbor – Christmas Islands –
Solomon Islands – Midway – South China Sea – Iwo
Jima – Okinawa – Nagasaki – Okinawa – Hawai

INHOUD:

Ouverture	9
1. Thuis	16
2. Zwaarwegende keuzes	25
3. Moederliefde	36
4. Houwende bajonetten	47
5. Maritieme rampen	60
6. Cimahi	71
7. De Admiraal	79
8. Mijn Yorktown	87
9. Verschrikkingen in Batavia	97
10. Trots op jou	110
11. Onderweg	117
12. Donderkop	133
13. Hellevaart	146
14. Op jezelf	159
15. Als sardientjes in een blik	171
16. Grijs worden	188
17. Ondernijning van het prestige	200
18. Goddelijke wind	212
19. Ave Maria	227
20. Fat Man	237
21. Urakami, mijn lief	249
22. Naschok	256
23. Wij en zij	267
24. Euforie en trauma	279
25. Als er van je gehouden wordt	289
Epiloog	297
Nawoord	303
Dankwoord	304

OUVERTURE

Nagasaki, Kyushu eiland, Japan, maart 2015

Plotseling voelde hij een enorme aandrang om terug te keren, van Nederland naar Japan, waar het ruim zeventig jaar geleden allemaal gebeurde. Dat verlangen was zo sterk dat zijn drie dochters besloten er samen met hem heen te gaan. Onafhankelijk en koppig als hij was, en gezegend met een nog verbazingwekkend goede gezondheid, liet de drieënnegentigjarige man hen ook weinig keus. De tijd was rijp voor verzoening. Er waren geen wraakgevoelens meer.

Gedurende de eerste dagen van hun verblijf leken zijn dochters opgelucht. Ze hadden hem nooit naar zijn verleden gevraagd en hoopten dat ook nu niet te hoeven doen. De eerste week richtten ze zich vooral op de belangrijkste toeristenattractie, het Hanami-Seizoen, waarin de Sakura-bomen op het eiland in volle bloei staan. Ze praatten honderduit over hun geluk dat ze precies op het juiste moment ter plekke waren om dit wonder te aanschouwen. Hij was hen die ochtend lijdzaam gevolgd naar het Tateyama Park; naar de luisterrijke pracht van zevenhonderd bomen in volle bloei. De gids stelde aan het begin van de middag een picknickpauze in het park voor om te genieten van de lekkernijen die in de vele voedselstalletjes werden aangeboden. De bomen waren bijzonder, de kleuren, het bladerdak, het aroma van de kersenbloesem dat de zintuigen van de bezoekers prikkelde. De mensen leken weg te zakken in een vreemd soort kalmte, terwijl zo nu en dan een vlaag wind koelte bracht en een regen van bloesemblaadjes deed neerdalen op hun haar en schouders.

‘Dit is zo stimulerend, zo authentiek,’ zei een van de zussen. ‘Het is precies zoals ik me het had voorgesteld. Een ideale geur voor een parfum, vinden jullie ook niet?’

‘Alsof het in de lucht hangt,’ antwoordde een van de anderen. ‘Een vlaag regen, een beet in een appel, een schijfje meloen. Zo verfijnd.’ Ze pakte een handvol bloemblaadjes en rook er al wrijvend aan. ‘Etherisch. Nu weet ik het. Dat is wat het is. Etherisch.’

Ze hadden niet in de gaten dat hij niets had gegeten. Dat hij de rijstrolletjes niet had aangeraakt. ‘Geen rijst. Geen rijst,’ zei hij, met wazige blik, alsof hij ergens anders was. Alsof de schoonheid van het park en zijn bomen niet tot hem doordrong.

Hij slaakte een diepe zucht. Hij voelde al sinds die ochtend een bepaald soort vredigheid. Deze middag zou voor hem zijn. Zijn plan stond vast. Het gepraat over exquise parfums, de focus op de delicate geuren van de eerste bloesem en de sfeer van serene zorgeloosheid zouden spoedig veranderen. Natuurlijk was hij blij dat zijn dochters met hem waren meegegaan naar Nagasaki. Niet dat ze beseften wat dit werkelijk voor hem betekende, maar de reis was gedegen voorbereid en was zo getimed dat ze precies middenin het Hanami-seizoen zouden arriveren, zoals zijn dochters ook hadden gewild. Hun focus zou liggen bij het zuidelijke eiland Kyushi en de prefecturen Kagoshima, Miyazaki, Oita, Kumamoto, Fukuoka en Nagasaki. De dames hadden hun huiswerk gedaan en zich vooral verheugd op de bloei van de Sakura-bomen, in het spoor van zoveel andere toeristen. Hun vader volgde gedwee en geduldig. Voor hem stonden Fukuoka en Nagasaki, aan het einde van hun vakantie van drie weken, bovenaan zijn lijstje. Twee Japanse steden. Twee namen die zijn leven hadden veranderd en beheerst.

De chauffeur had de snelweg door de stad genomen om een half uur later af te slaan naar de plek die zijn passagiers wilden zien. Een parkeerplaats niet ver van de rivier en de zee. Een enorm contrast met alles wat ze tot dan toe samen hadden gezien. De vrouwen hadden de eerste twintig minuten van de rit vol geestdrift gepraat over de pracht van het park dat ze hadden gezien, maar toen ze dichterbij kwamen, vielen ze geleidelijk stil. Voorin zat een onbewogen Dick Büchel van Steenbergen, zijn frêle gestalte ingesnoerd in de veiligheidsgordel, zijn handen gevouwen in zijn schoot. De chauffeur zweeg de hele rit. De oude man naast hem droeg ongetwijfeld een geschiedenis met zich mee en instinctief voelde hij aan waarom hij hier was. In zijn woonplaats vroegen maar weinig bezoekers om naar juist deze parkeerplaats gebracht te worden. En als ze dat wel deden, wist hij precies waarom. Dit was de plek waar vroeger een kamp voor krijgsgevangenen had gestaan, beter bekend als *Fukuoka 14B*.

De parkeerplaats was verlaten. Het was er heel schoon, alsof hij was schoongespoten, alsof vlak daarvoor met een bezem ook het kleinste beetje stof was weggeveegd. Er waren geen auto's. Eromheen stonden vier flats van drie verdiepingen hoog. Niets bijzonders, niets buitengewoons. Er stonden een paar bankjes, waarvan er eentje was bezet door een stel met een kindervagen, de vrouw met een peuter op schoot.

Zijn hart sloeg over toen de auto tot stilstand kwam. De chauffeur knikte hem even toe en wachtte vervolgens vol respect en roerloos af wat zijn passagier ging doen. Sommigen bleven in de auto, anderen wilden er direct uit; eentje was hier meer dan twee uur gebleven.

‘Is het hier?’ vroeg zijn oudste dochter, zijn schouder aanrakend.

‘Ja.’ Hij zwaaide zijn benen naar links, stapte uit de auto en deed het portier dicht. Hij moest zich even vermannen. Toen haalde hij diep adem en begon te lopen.

De eerste stappen gingen nog soepel. Maar daarna kostte elke volgende stap richting het midden van de parkeerplaats hem meer moeite. Toen hij het midden had bereikt, sloot hij zijn ogen. ‘Adem langzaam in en uit,’ hield hij zichzelf voor. ‘Het is je eerder gelukt. Nu doorzetten.’

De beelden rolden over elkaar heen toen hij zich langzaam omdraaide. Hij zag het kamp, de kleine binnenplaats. Hij dacht tot zijn verbazing zelfs de scherpe kreten van de bewakers te horen. Hij zag zijn medegevangenen, hun haveloze kleding, de peperige geur van het kamp, de geur van verrotting, van verschrikking, van de dood. Plotseling kreeg hij het heel koud. Hij huiverde. Terwijl hij ronddraaide, omhulde de afschuwelijke film hem als een tweede huid. Het verleden viel over hem heen, als een zware deken die het heden aan het zicht onttrok. Hij bleef staan in de richting van waar hij jarenlang had geslapen, tussen de gekwelden, en waar hij had besloten nooit te zwichten en te sterven.

Het tikje op zijn schouder deed hem huiveren.

‘Er valt hier verder niets te zien, pap,’ zei zijn dochter, op zorgzame toon. ‘Je bent hier geweest, zullen we nu teruggaan naar het hotel?’

Het beton leek onder zijn voeten te trillen. Hij wist dat het niet zo was. Hij wist dat hij veilig was. Maar zijn verbeelding speelde hem parten. Hij

keek omhoog naar de helderblauwe hemel, sloot zijn ogen en zag het beeld. Drie parachutes die langzaam omlaag zweefden. Toen hij zijn gezicht naar de zon draaide, was er een verblindend licht, onvergelijkbaar met de overweldigende flits en de intense helderheid die hij zo lang geleden had ervaren. Die alles overheersende bliksemschicht van licht die in zijn geheugen geëtt stond. Hij keek in de richting van de torpedofabriek, zag weer de hoge muur waarachter meer dan honderdveertig jonge vrouwen levend waren verbrand. Niet een van hen had het overleefd. Niet een van hun bewakers had ze gezegd snel dekking te zoeken. Ze hadden gewoon gewacht, lijdzaam, op het onvermijdelijke. Die immense, verzengende kracht van een tot dan toe onbekende destructieve technologie die hen fataal was geworden. Opgelost, tot stof vergaan, in de schokgolf. De vuurstorm.

Ze greep hem wat steviger bij de arm, alsof ze hem duidelijk wilde maken dat het zo wel genoeg was. Hij schudde zijn hoofd en duwde haar zachtjes van zich af.

‘Ik wil nog even rondlopen. Een paar minuten nog. Oké?’

Hij begon te lopen, met kleine stapjes, drie naar voren, twee naar links, een gang, twaalf stappen rechtdoor. Hij sloot zijn ogen. Voor zijn dochters leek hij op een klein tinnen soldaatje dat mechanisch zijn weg zocht. Vanaf zijn brits drie minuten door de gang, langs de muren naar de deur, langs de badruimte en de voorraadkamer waar de pakketten van het Rode Kruis lagen, en dan de deur uit naar rechts, naar het wachtlokaal, waar hij zich omdraaide. Hij bleef even staan en zag, voelde zelfs, de aanwezigheid van de poort. De poort waar ze zes dagen per week doorheen gingen, naar buiten en weer naar binnen, voor de tweeënhalve kilometer naar de Mitsubishi-kades, waar hij 29 maanden als slaaf had gewerkt. In Japan was er geen ontsnappen aan. Nooit.

Zijn ogen schoten open. ‘Je kunt met me meelopen of de auto nemen. Ik ga daarheen.’

Ze trok haar schouders op. Schudde langzaam haar hoofd. ‘Maar ...’

Het had geen zin te proberen hem tegen te houden. Dat was altijd al zo geweest. Ze wist hoe doortastend hij kon zijn, hoe gedreven, hoe sereen hij zijn beslissingen nam. Bovendien was dit *zijn* moment.

‘Ik ga met hem mee, jullie volgen in de auto,’ zei ze snel tegen haar zussen, die nog steeds achter in de auto zaten. ‘Ik denk dat we naar de haven gaan. De werf. Het emplacement.’ Haar zussen keken haar vol ongeloof aan.

‘Ik dacht ...’

‘Ik weet het.’

Hij liep door de poort, de poort die er niet was. Hij liep tweeëneenhalve kilometer lang gestaag door over het trottoir, naar de Mitsubishi scheepswerf. Zij volgde op enkele passen afstand. Er werd niets gezegd, niets overlegd terwijl het verkeer toeterend langs hen heen raasde. Wat had ze trouwens moeten zeggen? Hem er nog eens aan herinneren dat de Nederlandse ambassadeur nog een laatste keer had geïnformeerd of hij de werf kon bezoeken? Dat ze hadden geweigerd hem toegang te verschaffen? Dat de burgemeester van Nagasaki was gevraagd te bemiddelen, dat de voorzitter van de vereniging van overlevenden van de bom ook had geprobeerd de leiding van de werf op andere gedachten te brengen, haar beslissing te herroepen? Zonder resultaat? Dat al deze hoogwaardigheidsbekleders nee hadden gezegd en dat hij toch...?

‘Ik heb hier gewerkt. Jarenlang. Ik heb schepen gebouwd. Jarenlang. Ik ben een voormalige werknemer,’ sprak hij gedecideerd. ‘Ze hebben me gedwongen hier te werken en nu willen ze me dwingen buiten te blijven? Op mijn leeftijd? Iemand van 93?’

Hoe dichter hij de werf naderde, hoe vastberadener hij werd. Hij ging sneller en sneller lopen, naar de poort die zich nog precies op dezelfde plek bevond als zeventig jaar geleden. Er was hier natuurlijk ook veel veranderd, net als overal elders, zo ook het kamp. Elk flintertje bewijs van een besmet verleden was geplet, verbrand. Verdwenen. Maar de bodem en de lucht van Nagasaki, de rivier, de haven, de brug, die waren er allemaal nog. Gedeukte bakens die van geen wijken wisten. Zelfs niet voor een atoombom.

Zijn dochter wist dat het geen zin had te proberen hem tegen te houden. Ze zag hoe hij op de poort toeliep, een kaarsrechte, vastbesloten man die met trage gebaren en in simpel Engels de portier aansprak. De man behandelde hem met typisch Japanse hoffelijkheid, maar wist duidelijk niet wat hij met de oude bezoeker aan moest. Hij begreep niet wat deze vreemde-

ling zei of wilde. Er vormde zich een rij. Andere mensen moesten wachten. *'Mitsubishi office,'* herhaalde hij alsmaar weer. *'Mitsubishi office.'*

De portier wees naar een gebouw, knikte even kort en liet hem toen binnen.

Tot haar stomme verbazing zag ze hem de poort doorlopen en op de werf verdwijnen, te midden van een grote groep arbeiders die terugkeerden van hun lunch. Of was het misschien een nieuwe ploeg?

Hij liep energiek verder, alsof hij de richting wist, wat ook zo was. Naar de haven, voorbij een pakhuis en de Mitsubishi-kantoren, tot hij bij het water was en de werf zelf bereikte. De werf. Twee reusachtige containerschepen. Twee dokken, hoog oprijzende muren, de geur van metaal op metaal. Lasapparaten, fel licht, het geklang van metaal. Diverse kranen die grote stalen platen in een ruim lieten zakken. Een enorm krat dat op het punt stond geopend te worden, een motorblok gewikkeld in folie. Hij volgde de arbeiders die door een deur naar binnen gingen, hun voetstappen weergalmend op de ijzeren trap. Hij stapte in de schaduw, leunde tegen de muur en sloot zijn ogen.

'Vijfenvestig,' zei hij. *'Jaar in, jaar uit, tot het vijfenvestig was. Toen wist ik dat ik het zou overleven. En dat deed ik. Zelfs de atoombom.'* Er verscheen een grijns op zijn gezicht.

Hij bleef in de schaduw staan voor wat wel een eeuwigheid leek. Zijn rug rustte tegen de muur, zijn ogen waren gesloten, de beelden zweefden voorbij. Plotseling voelden zijn voeten koud aan.

Ik leef nog steeds en ik heb gewonnen, dacht hij. De laatste der Mohikanen. Een mirakel. De tijd is gekomen om mijn verhaal te delen.

Hij liep glimlachend en energiek weer de poort uit. Toen hij terugkeerde bij de taxi waren zijn drie dochters stil. *'Ik ben zo blij dat jullie hier met mij zijn,'* zei hij tegen de achterbank. *'Zullen we nu teruggaan?'*

